కుక్కుటేశ్వరము

బిక్కచిక్కిన ముసలమ్మ అస్థిపంజరం కట్టెపురుగులాగ ఊగిసలాడ్డం మొదలు పెట్టింది. పత్తిభోగల్లాటి కళ్లెత్తి చూసింది. ఆ కళ్లకి చత్వారం లేదు. మధ్యకాలంలో వచ్చిన చత్వారం మధ్యకాలంలోనే పోయింది. ముసలమ్మ చూసీ చూడ్డమే పోల్చింది. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి ఈశ్వరుణ్ణి తలచుకుని మనస్సు కట్టుదిట్టం చేసుకొంది.

"ఎవరివి నాయనా నువ్వు?" అని, తనే కాస్త బంధుత్వం కలుపుతూ ప్రశ్నించింది.

"మనం మనం పాతవాళ్లమే. మళ్లావచ్చా ముసలమ్మా!" అన్నాడు ఎదురుగుండా ఉన్న ఉద్యోగస్తుడు. ఏమిటీ సాధనం? శ్రీమన్నారాయణ మూర్తీ! అని దేవుణ్ణి సంబోధించుకుంది. కుక్కుటేశ్వరుడి ఆజ్ఞ లేనిదే కుక్కయినా మొరగదు అని ధైర్యం చెప్పుకుంది.

"లే!" అని గద్దించాడు ఉద్యోగస్తుడు. ముసలమ్మ లేస్తే నేరమే. లేవకుండానే వాణ్ణి సాధించాలి. లేవడానికి కాళ్లలో సత్తువ వాస్తవంగానే తప్పిపోయింది. ముసలమ్మ ముసుగు సవరించుకొంది. పైట చెరుగు తీసి ఒళ్లంతా కప్పుకుంది.

"నన్నెందుకు నాయనా లేవమంటున్నావు? టిక్కట్టు కొనుక్కున్నాను" అని అమాయకురాలి లాగా మొహం పెట్టింది. మొల్లో చెంగు కొసతీసి వెయ్యిముళ్లలో ఓ ముడిని విప్పుతున్నాది.

'పీటముడి ఊడిరాకుండా ఉంది" అన్నాది.

'రైలు ఆగనీ, చూద్దాం తాపీగా" అని ఉద్యోగి ఎదురు బెంచీమీద బైఠాయించాడు. జేబులోంచి కేప్స్టను సిగరెట్టు పెట్టె పైకితీశాడు. తాపీగా సిగరెట్టుతీసి ముట్టించాడు. అధికార అహంకారంతో రైల్లో ప్రయాణీకులందరివైపు ఒకసారి చూశాడు.

ముసలమ్మ కొంగుముడి మరి విప్పలేదు. ఇహ నెందుకు! రైలు టిక్కట్టు! ఆ అంగుళన్నర అట్టముక్కా చేతిలో ఉంటే ఎక్కడికైనా పోవొచ్చు! అదంటూ ఉంటే తెల్లారేసరికి శ్రీజగన్నాథం పోయి స్వామి వారిని ధూళిదర్శనం చేసుకోవచ్చు.

రాత్రి పదకొండు కాకుండానే బరంపురంలో దిగి కూతుర్నీ, పిల్లల్నీ, అల్లుణ్ణీ చూసుకోవచ్చు! దానికి గతిలేకే ముసలమ్మ ఎనిమిదేళ్లయి కూతుర్నీ పిల్లల్నీ చూడలేకపోతున్నాది.

కూతురి పిల్లలు, తానెరిగిన ముగ్గురూ కళ్లకి కదుతున్నారు. ఎనిమిదేళ్ల క్రితం కూతురికి మూడో పురుడు పొయ్యడానికి ముసలమ్మ బరంపురం వెళ్లింది. మూడోపురుడు పుట్టింట పనికిరాదని కొడుకు చెల్లెల్ని తీసుకొచ్చాడు కాదు. తరువాత కొడుకుని అనీ ప్రయోజనంలేని రోజులు వచ్చాయి. ఎనిమిదేళ్లయి కాలం వక్కలాగ మండిపోతున్నాది. అందులోకి నాలుగేళ్లయి మరీ అద్దానమైపోయింది.

తాను పురుడుపోసిన చంటిగుడ్డుకి ఇప్పుడు ఎనిమిదేళ్లు! ఆ తరువాత కూతురు మరి ఐదుగురు పిల్లల్ని కనుక్కొంది. బరంపురానికి రానూ పోనూ టిక్కట్టుకి కాస్తా కూస్తా అవుతుందా? టిక్కట్టు లేకుండా దగ్గర ప్రయాణాలే ప్రమాదకరం. ఇంక బరంపురం ఎక్కడ వెళ్లగలదు! ముసలమ్మ చెవుల్లో కేరుకేరుమని చంటిగుడ్డు ఏడుపు వినబడుతున్నాది.

గోదావరి మండలం అంతర్ధానమైపోతున్నాది! పొలాలు సస్యశ్యామలంగా ఉన్నాయి. ఈన సిద్ధంగా ఉన్న వరిచేలు పరుగులు పెడుతున్నాయి. పొలాలనిండా నీటితో నింపి ఏలేరుతల్లి పరిపాలిస్తున్నాది. తరతరాలబట్టీ పితృదేవతలంతా ముసలమ్మకి అన్ని వంకలవారూ దరిద్రాన్ని పంచిపెట్టుకొచ్చారు కాని కాస్తంత మట్టిబెడ్డ సంపాదించి పెట్టలేదు.

రైలు వాయువేగ మనోవేగాలతో పరుగెదుతున్నాది. పడమట మూలనుంచి కొండలు హారాలు హారాలుగా పరిగెట్టుకు వస్తున్నాయి. మేఘాలు మందలు మందలుగా వచ్చి చిక్కబడుతున్నాయి.

ఎదురుగా ఖరోడాలాగా ఉద్యోగి కూచున్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న ఉద్యోగి అక్కడ ఉన్నాడా? భ్రాంతా? చల్లటిగాలి ప్రాణానికి హాయిగా వీస్తున్నాది.

"నువ్వెవరబ్బాయివి నాయనా?" అని ముసలమ్మ ఉద్యోగిని అడిగింది. వాడు అతి దగ్గర బంధువు అయిపోకూడదూ?

"మా అమ్మ కొడుకునే!" అని వెటకారంగా నవ్వాడు.

"మీరంతా అమ్మ కొడుకులే కాని..." అని లోలోపల గొణుక్కుంటూ పళ్లు కొరుక్కుంది. ముసలమ్మకి ఒక్క పన్ను ఊడలేదు.

"పళ్లు కొరుకుతున్నావేం?" అని హుంకరించాడు.

"హొణుకు సంకటం, పళ్లు కొట్టుకొంటాయి. మరేం విషప్పళ్లు కావులే" అన్నాది.

ఎదురుగా ఉన్నది రజ్జువుకాదు సర్పమే. పగబట్టిన నాగుపాము. ముసలమ్మని జ్ఞాపకం పెట్టుకునే ఉన్నాడు ఉద్యోగి. వాడికి గతనెల్లో పట్టుబడ్డాది. అప్పుడు సగం అన్యాయం, సగం న్యాయంచేశాడు. డబ్బు మాత్రం పన్నెండు రూపాయలు గోదావరిపాలు అయింది.

పన్నెండు రూపాయలంటే మాటలా? ఆ పన్నెండు రూపాయలూ ముప్పైయారు రూపాయలకింద లెక్క. ఏడేళ్లయి వాళ్లింట్లో రాత్రిళ్లు భోజనాలులేవు. నిత్యం శనివారమే. పిల్లలకీ పెద్దలకీ కూడా శనివారమే. ఈ నష్టంనుంచి మూడేసిరోజులకొక ఏకాదశికూడా ఆ నెలలో చేశారు. ఆ పుణ్యమంతా ఈ ఉద్యోగే మూటకట్టుకున్నాడు. గతనెల కొంపలో అంతా మంగలంలో

పేలాల్లాగ పేలిపోయారు. ఇవాళ మళ్లా భీష్మించుకు వచ్చాడు. ఈ మాట అందర్నీ మహామ్మాయి జేస్తాడు.

ఉద్యోగి సిగరెట్టుమీద సిగరెట్టుతీసి ఒకదానికొకటి అంటించుకొని ఊదేస్తున్నాడు. రొజ్జగాలికి సిగరెట్టు అంటించీ అంటించడంతో సగానికి రాజుకు పోతున్నాది.

"కోపం తెచ్చుకోక ఒక్కమాట చెబుతాను వింటావా?" అన్నాది.

"మాకెందుకండి కోపం? మా డ్యూటీ మేము చేస్తాము" అని సౌమ్యంగా జవాబు చెప్పాడు.

"నన్నుపట్టుకొంటే నీకేం కలిసొస్తుంది?"

"ప్రభుత్వానికి కలిసివస్తుంది. అందుకే మాకు జీతం ఇస్తున్నాది."

"కుడీ ఎడమా లేదా?"

"ఉన్నాయి, మీరు చేస్తున్న పని తప్పుకాదా?"

"మా వంటివాళ్లు చేసినా తప్పే?"

"తప్పే. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. నేరస్తులు శిక్షించబడతారు" అన్నాడు. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. ప్రభుత్వ శాసనం ప్రకారం ఇక్కడి బండి చక్రాలు నడవాలి! ముసలమ్మ ప్రభుత్వాన్ని కూలద్రోసి ధిక్కరిస్తున్నాది!

"ఎందుకమ్మా గొడవ? ఆయనకేదో పారెయ్యరాదూ, పోతాడు" అని ఒక ప్రయాణీకుడు ఆఖరికి వినివిని కలుగజేసుకొన్నాడు. ముసలమ్మ వళ్లు మరచిపోయింది.

"నా దగ్గర రొక్కం చిల్లిగవ్వలేదు. ఉన్నదంతా వాళ్ల ఎధానకొట్టి వచ్చాను. గడ్డితినే పశువులంతా అధికారులైనాక వాళ్ల నోట్లో ఇంత గడ్డికుక్కితే ఊరుకుంటారని ఎంత ముసలమ్మనయినా ఎరుగుదును. నా దగ్గర ఉండిచావందే!" అన్నాది ముసలమ్మ.

"నోటికొచ్చినట్లు మాట్లాడకండి. నేనెవర్నో తెలుసా?" అన్నాడు ఉద్యోగి. వ్యవహారం శృతిమించుతున్నాది.

"ఊరుకోవమ్మా, నువ్వు గడ్డితింటూ అందరికి గడ్డి పెడతానంటావు!" అన్నాడు, ఇంకో ప్రయాణీకుడు.

"ఔను. నేనే గడ్డి తింటున్నాను. మీరంతా ప్రభువులు అయినాక ప్రజలు గడ్డి తినక అన్నం ఎక్కడ తింటారు? గడ్డికూడా కాదు నాయనా! మన్నే తింటున్నాము. కడుపునిండా తినాలంటే మన్నొక్కటే ఉంది" అన్నాది ముసలమ్మ.

"మన్నుమాత్రం మనదిటమ్మా? అదీ తేరగా లేదు. మట్టిపెల్లా మనదికాదు. కామందులు ఊరుకుంటారా? మట్టి తీసినా దొంగతనమే" అన్నాడొక ప్రయాణీకుడు.

"నీ కడుపు చల్లగా! నిజం చెప్పావు నాయనా!" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ముసలమ్మా! ఆయనకో రూపాయి పారెయ్యి". అన్నాడు మొదటి ప్రయాణీకుడు.

"అవకతవక మాటలాడవద్దు" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"ఎందుకయ్యా! అంత పట్టుదల. మూలనున్న ముసలమ్మని పట్టుకున్నావు ఎలాగై తేనేమి!" అన్నాడు ప్రయాణీకుడు.

"మీమీదా కేసు పెట్టమన్నారా?"

"ఎందుకయ్యో!"

"ఎందుకా? నా డ్యూటీ చేసుకోకుండా అడ్డం వచ్చినందుకు. తెలిసిందా?" అని మరో సిగరెట్టు తీసి సిగరెట్టుకే అంటించుకొంటున్నాడు.

"నీ లాంటివాళ్లని నా తలమీద ఎన్ని వెంట్రుకలున్నాయో అంత మందిని చూశాను. శ్రీరంగనీతులు చెప్పకు. చూస్తూ ఉంటే కేప్స్టను సిగరెట్లు అలాగ ఊదేస్తున్నావు! నీవు నీ జీతంమీద బతుకుతున్నావా?" అని ఎర్రగా చూశాడు ప్రయాణీకుడు. ఉద్యోగికి మొహంమీద కొట్టినట్లు జుమాయించింది.

"సరే, సరే చెపతాను" అని లేచి తలుపు దగ్గరికిపోయి తల అవతలకి పెట్టేసుకున్నాడు. మేఘాలు గుంపులుగా గుమిగూడుతున్నాయి. కొండలు పరిగెట్టుకుంటూ దగ్గరకొస్తున్నాయి. సుఖమైన గాలి వీస్తున్నాది. ఉద్యోగి వొళ్లు చల్లబడుతున్నా బుర్రలో రైళ్లు పరిగెడుతున్నాయి. ఎంత మాట అన్నాడు ప్రయాణీకుడు! ఇప్పుడంతా మొహమ్మీద అనేస్తున్నారు. ప్రజలు బొత్తిగా బరిదిగి పోతున్నారు. అధికారంలో ఉన్న ఎవరు మానేశారు? మడికట్టుకు కూచుంటే మడిమాన్యాలు సంపాదించగలరా? చేతనైన వాడు చేతినిండా పుచ్చుకోవల్సిందే.

ప్రయాణీకుడితో జట్టీ పెంచుకోవడం ఉచితంగా వాడికి తోచలేదు. చాపకింద నీరు లాగా తన పని తాను చేసుకోవాలి! రచ్చపడకూడదు. సిగరెట్టు మళ్లా కొనకొచ్చేసింది. మరో సిగరెట్టు తీసి ముట్టించడానికి ధైర్యం చాలిందికాదు. ప్రయాణీకుడి మాట వాణ్ణి పిరికిపందని చేసేసింది. అతనెవడో! అంత ధైర్యంగా చీవాట్లు పెట్టాడు! అటువంటి వాళ్లతో జట్టీ ప్రమాదకరమౌతుంది. ఇంకో సిగరెట్టుకోసం నరాలు పీక్కుతింటున్నాయి. తీసి మళ్లా ముట్టించాడు. కాని సిగరెట్టు ప్రయాణీకులకి కనబడకుండా చేతిలో మూసుకు పట్టుకున్నాడు.

కొండలు, కొండలమీద మేఘాలు మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయి. చుట్టూ పత్తి, మిరపపొలాలు తివాసుల్లాగ పరుచుకుని ఉన్నాయి. కొండలనిండా రంగులు తేలుతున్నాయి. ఆకాశమంతా ఊదారంగు వ్యాపించింది. ఉద్యోగి మనస్సులో భీతాహం పోయింది.

ఎదురుగుండా కొండలన్నీ వాడెరుగును. పిట్టలమాటు, పులిమాటు తను వెళ్లి చూసినవే. చేస్తున్నది చిన్న ఉద్యోగమైనా అనుభవిస్తున్నది దేవేంద్రభోగమే. ఐశ్వర్యం వొచ్చి మీదపడి పోతున్నాది. ఒకాడు తిడతాడని, ప్రపంచం హర్షించదని పెట్టుకున్నంత అవివేకం లేదు. వెయ్యితాపులయినా ఒక బూరెముక్కకి సాటికాదని పూర్వుల మతం. ఎవరెన్ని శాపాలు పెట్టుకొన్నా తలుపులమ్మలోయకి షైరువంటిది అవుతుందా?

ఉద్యోగి పదిమంది మిత్రులతో కలిసి తలుపులమ్మలోయకి షైరు వెళ్ళాడు. అక్కడి ప్రకృతి రమణీయత వర్ణనాతీతం. ఎంత మండువేసవి అయినా శీతలంగా ఉంటుంది. రాతిలోంచి సదా జల వస్తూ ఉంటుంది. సన్నని జలధార. అమృత సమానమైన జలము. అక్కడ హాయిగా బంగాళాలు కట్టుకుని ఈ ధనికులంతా తమ తమ వేశ్యలతో కొంతకాలముండి ఎందుకు సుఖపడరు! అని ఉద్యోగికి ఆశ్చర్యం కలుగుతూ ఉంటుంది.

తలుపులమ్మలోయకి వెళ్లిన మిత్రులంతా అనుభవించడానికి వెళ్లారు. వాళ్లు ఒంటరిగా వెళ్ళలేదు. పిఠాపురం, పెద్దాపురం, కాకినాడ గ్రామాలనుంచి ఏరుకొని వెలయాళ్లని వెంటబెట్టుకు వెళ్లారు. మిఠాయి పొట్లాలు, పళ్లతట్టలు, పుల్లావు సామాను మోసుకుపోయారు. వాళ్లకి వొక్కటే లోపం వచ్చింది. బర్గండివైన్ ప్రయత్నిస్తే దొరికిందికాదు. బ్రాందీమాత్రం కావలసినంత లభ్యమైంది.

ఉద్యోగం అంటూ ఉండబట్టి, అందులో వీలు ఉండబట్టి, తలుపులమ్మలోయలో, మరుపురానిరోజు సాధ్యమైంది. ఎంతమందో స్వప్నంలో కోరుకొనేది వాడికి జీవితంలోనే ఇంద్రధనుస్సులాగ ప్రకాశిస్తున్నాది.

నీలమేఘాల మధ్యని తెల్లగా, రాజహంసలాగ మెరుస్తూ కనబడ్డాది అన్నవరం సత్యనారాయణమూర్తి ఆలయం. ఉద్యోగి నోట్లో సిగరెట్టుతీసి పారేశాడు! రెండు చేతులూ తీసి కొండమీద దేవుడికి నమస్కారం చేశాడు. ఈ ఉద్యోగంవచ్చి, ఈ నాటికి వచ్చినది లగాయతు ఏటా కొండ ఎక్కి సత్యనారాయణ వ్రతం చేసుకొంటున్నాడు. లక్షలకి లక్షలు, వేలకి వేలు డబ్బు పోగుచేసుకొన్న వాళ్లంతా ఈ మధ్య కొండ ఎక్కి తరచు వ్రతాలు చేస్తున్నారు. సత్యనారాయణమూర్తి వాళ్లందరికీ బాగా దాఖలా ఇస్తున్నాడు.

"తలుపులకి అడ్డంలే నాయనా! దేముణ్ణి చూసుకొంటాను" అన్నాది ముసలమ్మ. ఉద్యోగి కిక్కురుమనకుండా అడ్డం లేచిపోయాడు. బెంచిమీద కూచొని దేవాలయాన్ని చూస్తూ మనస్సంతా భగవదర్పితం చేసుకొంటున్నాడు.

అన్నవరం రైలు స్టేషనులోంచి రైలు పోతున్నాది. ముసలమ్మ కొంగలాగ మెడ సాగదీసుకొని ఎగిరి ఎగిరి చూసింది. అన్నవరం స్టేషనుకెదురుగా తుమ్మ అడవి ఉంది. ముసలమ్మకి కంటకాలతో సహా గుబురుకొన్న తుమ్మడొంకలు కనబడ్డాయి.

"నువ్వు కనబడవు. కంటకాలే కనబడతాయి. మా పక్క చూడవు. కొండెక్కి కూచున్నావు" అని ముసలమ్మ సత్యనారాయణమూర్తితో చెప్పింది.

రైలుకి విరాళమెత్తింది. కొండల మధ్య మార్గం. చక్రాల మోతకి చెవులు చిల్లులు పడుతున్నాయి.

"భగవంతుడికి దయ లేదు; నరుడికీ దయ లేదు" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ఆ సత్యనారాయణమూర్తి సన్నిధానంలో చెబుతున్నాను. చిన్నవాడివయినా నీ కాళ్లు పట్టుకొంటాను. పాపం ఒడికట్టుకోకు. నా కొడుకు స్కూలు మేష్టరు. ఏభై రూపాయలిస్తారు.

వాడి కారుగురు పిల్లలు. వాడిపీక మీదికి నేనొహత్తెనున్నాను. నన్ను పట్టుకొన్నావా ఈ నష్టం వాడికి తగులుతుంది. ఇంతమంది ఉసురూ పోసుకోకు" అని ముసలమ్మ చెప్పింది. ఉద్యోగికి తేళ్లూ జెర్రులూ పాకినట్టుంది. ముసలమ్మ సత్యనారాయణమూర్తి పేరు ఉచ్చరించకుండా ఉంటే బాగుండేది. కరుకుగా ఉండడమే వాడి స్వభావం. స్వభావానికి విరుద్ధంగా ముసలమ్మ వ్యవహారం పరిణమించింది.

"ఇంకా ఎందుకయ్యా! ముసలమ్మ మీద పట్టిస్తావు. తుని కూడా దగ్గర పడ్డాది. ఏదో తుని తగువు చేసేయి" అన్నాడు ప్రయాణీకుడు.

"నేను వొదిలితే మిగతావాళ్లు వొదులుతారా?" అన్నాడు.

"ఆ పాటి చెప్పలేవా?" అన్నాడు ప్రయాణీకుడు. రైలు రెండు నిమిషాలు కూత పెట్టింది. దాని పరుగులో మార్పు వచ్చింది. తిరగబడేటట్టు అటూ ఇటూ వూగుతూ పట్టాలు మారుతున్నాది. క్రమేణా వేగం తగ్గుతూ తుని ప్లాటుఫారము మీద ఆగింది.

ఎక్కే జనం దిగే జనం. తొడతొక్కిడి అయింది. బండిలోకి తోసుకుని మరో నలుగురు యమదూతలు ఎక్కారు.

"ముసలమ్మా! మళ్లావచ్చా!" అని పలకరించారు. దానికింద దవడ వేళ్లాడి పోయింది. నలుగురూ చుట్టబెట్టేశారు. ఉద్యోగి ముసలమ్మని వొదిలిపెట్టమని వాళ్లతో చెప్పలేదు! తానేదో లంచంతీసుకొని ఉంటాడని వాళ్లు భావిస్తారు. వొంతు అడుగుతారు! ముసలమ్మని అప్పచెప్పి వెళ్లిపోయాడు.

"ఏయ్ ముసలమ్మా! ఒక్కసారి లేచి నిలుచో" అన్నారు చుట్టవేసిన ఉద్యోగులు. ఇహ లాభంలేదు. కళ్లు చీకట్లుకమ్మి చుట్టూ అయోమయం అయిపోయింది. కొత్తగా ఎక్కిన ప్రయాణీకులంతా ముసలమ్మ చుట్టూ దడి గట్టి నిలుచున్నారు.

"ముసలమ్మా! ఈ పని బాగుందా?" అని అడిగారు. ముసలమ్మ నోరు లేవలేదు.

"ఇది రెండవసారి కదూ!" అన్నారు

"ఆరుగురు పిల్లలు! కడిగేసిన ఏభై రాళ్లు, తొమ్మండుగురం బతకాలి" అంటూ దవడలు ఆడించింది.

"మరో ఆరుగుర్ని కనుక్కోండి" అని వొకడు మహా వెటకారంగా నవ్వాడు.

"ఒకసారి క్షమించారు. ఇహ క్షమించకండి. బతకడం నేరంగా ఉంది" అన్నాది ముసలమ్మ.

"తప్పు పని చేస్తే నేరమంటారు". అన్నాడు ఉద్యోగి.

"ధర్మదేవతకి ఉన్న కాళ్లు విరగ్గొట్టేశారు. ధర్మపన్నాలు నెరుపుతున్నారు" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ధర్మపన్నాలు వల్లెవేయక! లే" అన్నాడు ఒక ఉద్యోగి. ముసలమ్మ లేవలేదు.

"లేస్తావా లేవగొట్టమన్నావా?" అని ఆశనిపాతంలాగా అరిచాడు ఒకడు. ఇహ ముసలమ్మ కూర్చోలేకపోయింది. అడుగునుంచి యేదో శక్తి పైకి లేవదీసింది. లేచి నిలబడ్డాది. ముసలమ్మ నేరాన్ని కింద వేసుకొని సుఖంగా కూర్చుంది.

"నాది కాదను" అని ఒకరు పక్కనుంచి సలహా ఇచ్చారు.

"వొదలిపెట్టే" అని మరొకరు సలహా ఇచ్చారు.

"వదిలేసి ఏ యేట్లో పడను?" అని ముసలమ్మ వాళ్లని ప్రశ్నించింది.

"దాంట్లో చిక్కు నీకు తెలియటంలేదు" అని ఇంకొకరు చెప్పారు.

"నేను దొంగతనం చెయ్యలేదు. నా కొడుకు చెమటోడ్చి గడించుకొన్న డబ్బుతో కొనుక్కున్నాను" అని ముసలమ్మ ఏడుపు మొహం పెట్టింది.

"ఈ సాకులు మాకు తెలుసు. నడవ్వమ్మా" అన్నాడు ఉద్యోగి.

ముసలమ్మ కడవలతో కన్నీళ్లు కారుస్తూ నిలబడ్డాది.

"నంగనాచిలాగ ఏడవక, లే" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"కడుపునిండా పెట్టరు. ఉన్నచోటికెళ్లి కొనుక్కోనివ్వరు. ఈ నాటికి బియ్యం కొనుక్కోవటం నేరమైందా?" అని ముసలమ్మ రెండు కాళ్ల మధ్యనున్న ఐదుకుంచాల బియ్యపు మూటని మొఖకుల మీదికి ఎత్తుకుంది.

"శ్రీరామచంద్రుడిలా వారు పాలిస్తున్నారు తల్లీ! ఇంట్లో బియ్యముంటే నేరం! కొనుక్కుంటే నేరం. అమ్మితే నేరం. సరిపడేలాగ తింటే నేరం!" అన్నాది పక్కనున్న గవరల వర్తకురాలు.

"ఎందుకమ్మా! డబ్బిచ్చి వ్యాజ్యం కొనుక్కుంటావు?" అన్నాడు పక్కనున్న హితైషి.

"వొదిలీ, వొదిలీ అని ముష్టిసలహా ఇవ్వకపోతే వాళ్ల నోట్లో గడ్డి పెట్టకూడదూ? వొదిలేసి పిల్లలని పస్తుపెట్టనా? మీరంతా మనుషులే?" అని భీకరంగా ముసలమ్మ అందర్నీ అడిగింది.

"ఓహో అలాగా! రోజూ పట్టికెళ్లి బ్లాకు మార్కెట్టులో అమ్ముకోవడం అనుకొన్నావా? పద. పదా!" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"పదండి భడవల్లారా! నేనే దొంగమార్కెట్టులో అమ్ముకొని మేడలు కడుతున్నాను. నాకు ఉరిశిక్షకు తక్కువ వెయ్యకండి. నా పొగ కుక్కుటేశ్వరుడికి ధూపం వెయ్యండి" అంటూ ముసలమ్మ బియ్యపు మూటని భుజానికెత్తుకుని వాళ్లవెంట నడిచింది.

గోదావరి మండలం సరిహద్దు దాటించి, ప్రభుత్వపు శాసనాన్ని ధిక్కరించి, హద్దుతప్పి, ఐదేసి కుంచాలు చొప్పున బియ్యం తరచు తరలించుకుపోతున్న ఒక ముద్దాయి పట్టుబడ్డాది!

❀

భారతి, 1952